

TIJDSCHRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

7^e Jaargang

AMSTERDAM

G. THEOD. BOM EN ZOON

1899

Een halve gulden van Zeeland van 1719.

Geeft men iemand een driegulden of gulden uit de 18^e eeuw in de hand en vraagt men, wat het beeld moet voorstellen, dat op de voorzijde van die stukken is te zien, men kan er zeker van zijn, dat hij, met eenige verwondering zelfs over de naïeve vraag, zal antwoorden „wel het is de Nederlandsche Maagd.”

Toch is oorspronkelijk niet aan de Nederlandsche Maagd gedacht. Zooals wij in het vervolg van dit artikel zullen zien, is de eerste bedoeling geweest, Pallas, de godin der Wijsheid, als zinnebeeld op de guldens te plaatsen.

Langzamerhand is de ware voorstelling op den achtergrond getreden en door die der Nederlandsche Maagd vervangen. Deze laatste heeft het burgerrecht verkregen.

Het is in de *Resolutiën van de Staten van Holland en van West-Friesland* van 't jaar 1671, dat men het eerst melding gemaakt

vindt van plannen om Statenguldens 1) uit te geven. Maar eerst eenige jaren later begon men de zaak ernstiger aan te pakken, tot dat eindelijk den 3 december 1680, de Gedeputeerden van Dordrecht twee, in die stad gemunte statenguldens, ter tafel brachten.

De eene vertoonde 't wapen der Provincie in een schild met de gewone inscriptie: VIGILATE DEO CONFIDENTES, terwijl op de keerzijde een leeuw zonder schild was afgebeeld en het randschrift: MONETA NOVA ARGENTEA COMITATUS HOLLANDIAE.

De andere gulden had een Pallas op de voorzijde, die in haar rechterhand, een op een boek rustende speer vasthield, waarboven een hoed uitstak. In haar linkerhand hield zij het wapen der Provincie met opschrift: HAC NITIMUR, ILLAM TUEMUR.

Op de keerzijde stond dit wapen in een schild gevat met: VIGILATE DEO CONFIDENTES.

De Heeren Staten besloten naar beide modellen te laten munten, maar in de teekening van den laatst vermelden gulden zou heel wat moeten gewijzigd worden. De speer, die Pallas in de hand hield, moest op den grond rusten en niet op het boek; het opschrift

---

1) *Bydragen tot de kennis der muntzaken in de Vereenigde Nederl* door D. GROEBE. Over den gulden. *In algemeene Konst- en Letterbode*, 1832.

werd veranderd in: HANC TUEMUR, HAC NITIMUR.

Het wapen door Pallas gevoerd, zou worden vervangen door een kolom, waarop een boek. Pallas zelve moest worden gefigureerd, de hand houdende op dit boek. Het omschrift der keerzijde werd MONETA NOVA ARGENTEA COMITATVS HOLLANDIAE, terwijl het wapen niet op een schild zou worden gevat.

VERKADE heeft deze proeven afgebeeld, slechts komt op den eersten gulden niet het omschrift: MON-NOV-ARG-COM-HOLLANDIAE voor, wel daarentegen: MONETA ORDINVM HOLLANDIAE.

Wat den Pallasgulden aangaat, vindt men er het wapen der Provincie niet los, maar met een schild op voorgesteld.

In het jaar 1686, werd de kwestie besproken van het doen aanmunten van guldens door alle provinciën. 1) Dit voorstel werd aangenomen, slechts Zeeland was er tegen en heeft inderdaad deze oppositie tot het jaar 1763 toe volgehouden.

Staten- en provinciale drieguldens van Zeeland echter, komen, alhoewel schaars, in 1694 voor. Zij zijn in dat jaar, volgens de Generale instructie van 26 Mei 1694, aangemunt.

---

1) D. GROBBE. Loc. cit. II. blz 109.

In 1698 sloeg men ze voor het laatst. Het was in den tijd van onderlingè plagerijen tusschen de Staten van Holland en die van Zeeland, zooals wij dit in ons artikel over het verschijnen van den Zeeuwschen daalder hebben aangetoond. Het is dus niet vreemd, dat Zeeland zich tegen de plannen van het machtige Holland verklaarde

Er bestaat evenwel van Zeeland een halve gulden van 1719, die hoogst zeldzaam voorkomt en die ook aan VERKADE is onbekend gebleven.

De voorzijde heeft het type der guldens; het jaartal 1719 staat onderaan in de afsnede. De keerzijde heeft het gekroonde wapen der Vereenigde Nederlanden met het omschrift: MO·ARG·ORD·FÆD·BELG·ZEEL.

In het veld: $\frac{1}{2}$ — G^L Gewicht 4.8 gr
Verzameling Zeeuwsch Genootschap en bij mij.

Daar de heele gulden van Zeeland voor het eerst in 1763 is geslagen en de rekeningen van den muntmeester PIETER KAPPEINE, loopende van juni 1717 tot 31 dec. 1732 slechts het aanmunten vermelden van gouden dukaten, zilveren ridders, schellingen, dubbele en enkele stuivers, kwam het denkbeeld in mij op, of we hier aan een graveerfout hebben te denken en 1791 in plaats van 1719 moeten lezen. Ik werd in deze zienswijze versterkt door een opgave der rekeningen van de muntmeesteres P. SLOB,

loopende van 11 febr. 1791 tot 2 juni van dat jaar, waaruit blijkt, dat inderdaad gedurende die maanden halve guldens zijn geslagen.

Hoe aannemelijk deze uitlegging der zaak ook schijne, wensch ik den halven gulden van 1719, ten slotte toch als proefmunt te beschouwen en wel om de volgende redenen:

1. Het type van den gulden van 1719 is geheel anders, dan dat der munten van 1791. WILLEM DU PRÉ, stempelsnijder in Zeeland van 1687—1722, was grooter kunstenaar dan zijn ambtgenoot van 1791.

2. Het omschrift: MO·ARG·ORD·FÆD·BELG·ZEEL, is precies gelijk aan dat van den Staten driegulden van Zeeland, van 1694, waarnaar de halve gulden waarschijnlijk is gekopieerd.

De vorm V voor U is ouder dan 1791, evenzeer de schrijfwijze faederatum voor foederatum.

3. De halve gulden is niet gerand. De randing der Zeeuwsche munten had het eerst in 1757 plaats.

4. Er bestaan hoogst zeldzame kwartguldens van Zeeland met 5-s., van de jaren 1710 en 1719, beide zijn proefmunten, men vindt deze vermeld in den katalogus der verzameling SUASSO te Amsterdam.

5. In de rekeningen der Zeeuwsche Munt

van 1791, wordt wel is waar, gesproken van enkele en ook van halve guldens, maar deze laatste zijn mij nimmer in handen gekomen, wel daarentegen tienstuiverstukken, die niet in de rekeningen worden vermeld.

Mogelijk, dat in den zoogenaamden franschen tijd, toen een ieder anders was en anders deed dan in gewone tijden, men evenzeer van de gebruikelijke benaming tienstuiverstukken is afgeweken.

Hoe het ook zij, de halve gulden van 1719 moet in dat jaar zijn geslagen. De heele gulden uit dien tijd is niet teruggevonden.

Dat de halve gulden van Zeeland, niet-tegenstaande er geen bevel tot aanmunten voor is gegeven, toch heeft kunnen cirkuleeren — het exemplaar in mijn bezit is op eenige plaatsen merkbaar afgesleten — vindt zijn verklaring in het feit, dat hij het type draagt der Staten munten, zoodat het wapen van Zeeland er niet op voorkomt. Het eenige verschil bijv. tusschen ons stuk en den halven gulden van Gelderland (VERKADE pl. XIII n°. 4) bestaat hierin, dat er ZEEL in plaats van GEL op staat. Een verschil dat in dien tijd wel door niemand zal zijn opgemerkt.

Februari 1899.

M. DE MAN.